

ról, a derenka-tánc ugyanonnan stb.). E címszavakban településtörténetet, illetve leírást kapunk, olykor kisebb pontatlansággal. Pl. az egyes címszavakból (alfalusi, Drávaköz stb.) nem derül ki eléggé pontosan és világosan, hogy az ún. Drávaszög vagy Drávaköz délibb községeit az ún. *alfalusiak*, az északibbakat pedig a hegyaljaiak lakják, de sem az egyik, sem pedig a másik (tehát alfaluk vagy Hegyalja) nem azonos magával az egész Drávaszöggel, hanem csak e kettő együtt teszi ki az egészet. (Egy helyen pedig Csúza rövid u-val íródott.)

Kissé távolabbról ide vehetjük a bukovinai (aldunai) székelyekről, a bosnyákokról és a bunyevácokról írott címszavakat is, bár ezek meglehetősen vázlatosak. A dohány címszavai szintén magukba foglalják a Dél-Tisza mente és a Bánát, Bácska dohánytermesztését is. A boza címszónál azt olvassuk, hogy ma már ismeretlen ital, illetve időközben elfeledték, holott Zentán máig árusítják, sőt még külön hirdetemények is propagálják. (Igaz, ez már nem kölesből készül és ott másodlagos jelenség lehet; valószínűleg újonnan került fel a Balkánról.)

Nagyon jó a drávaszögi hímzések szócikke, szépek a képei, hasonlóképpen a zentai és egyéb mezővárosi, falusi felvételek: város- és utcaképek, épületek stb. is, habár a lexikon fekete-fehér felvételeinek körvonala gyakran elmosódott, inkább a rajzok és a színes mellékletek mutatnak.

Tájunk eddigi legnagyobb népi egyénisége, Borbély Mihály is külön címszót kapott, és ebben az I. kötetben ismertetik Bori Imre, Burány Béla életét és munkásságát is.

A lexikon szerkesztői és munkatársai kitűnő munkát végeztek, Ortutay Gyula a legszorgosabb szerzőket (13 szakembert) az előszóban külön is megemlíti, egyébként teljes névsorukat a címszavak előtt találjuk meg. Az Akadémiai Kiadót is csak dicséret illeti.

A *hungarica non leguntur* (magyarul nem olvasnak) elv és gyakorlat miatt is a magyarságról alkotott kép és az önarckép is rendkívül hézagos, egyoldalú és elavult volt, ezen az anomálián csak a magyar szakemberek segíthetnek, a tudományok közül pedig a néprajz a legilletékeesebb. Ez a bemutatkozás, a *Magyar Néprajzi Lexikon* I. kötete teljes mértékben sikerült: így nemcsak a rólunk alkotott kép lett ezáltal hitelesebb és árnyaltabb, hanem az egyetemes néprajztudomány is gyarapodott. E könyvnek ott a helye mindazok asztalán, akiket a népi kultúra érdekel.

Várjuk és hasonló örömmel mutatjuk majd be a soron következő köteteket is.

KATONA IMRE

DALKINCÁSUNK KÖNYVE

Hallották-e hírét? Pásztordalok, rabénekek, balladák.

Sajtó alá rendezte: Dr. Burány Béla.

Forum, Újvidék, 1977.

Csaknem három évtizede folyik a gyűjtőmunka a Vajdaságban, a szlavóvóniai és a muravidéki magyarok helységeiben. A népviselet, a népi táncok, a népmesék, mondókák és a népdalok a már ismerteken kívül olyan szűz területeket kínáltak fel hívogatóan a gyűjtők számára, amelyek a második világháború előtti folklór- vagy szűkebben vett népdalkutatók figyelmét valahogy elkerülték. Jóllehet Gombos, Doroszló, Hor-

gos, Kiskőszeg, Hertelendfalva, Szentlászló népének ajkán felhangzó népdalokkal a harmincas évek végén és a negyvenes évek elején Kiss Lajos gyűjtésében találkoztunk, de az ő feltérképezésében maradtak olyan folto-k, amelyeket nem közelített meg, s a még ott fellelhető dalokat nem dolgoztak fel. Ezt a további mulasztást nem tűrő munkát az utána fel-lépő nemzedék kezdte meg s nem egy igazi úttörő munkát jelző gyűjteményt adott. A kutatás már sokkal szélesebb mederben folyt tovább és a tervszerűen kidolgozott program vonalának szigorú követésével olyan gazdag forrásokat fedeztek fel, amelyek már közelebb hoztak bennünket a jugoszláviai magyar népdalkincs egyedülálló ciklusainak lejegyzéséhez és közreadásához.

Ebben a sok-sok figyelmet és szívvvel a nép felé hajlás követelő munkában esztendőik óta komoly visszhangot keltő tevékenységet fejtettek ki a *zentai gyűjtők*. Az évtizedekkel ezelőtti szerény keretek között megkezdett kutatás Zenta határain túl lépve csakhamar átétele a felső és a középső Tiszavidéket, sőt Mohol völgyén áthaladva Kevin és Gunarason túl eljutott Temerinig, Titelig.

A zentai közlemények csaknem évről évre jelezték ennek a megkezdett és kitartóan folytatott útnak újabb ritka gyöngyszemeket feltáró állomásait, de csak kis példányszámban megjelenő broszúrákban, amelyek a szélesebb olvasóközönség — sőt a lelkes népdalkedvelők számára is — alig volt hozzáférhető. Most végre, a Forum kiadó *Hagyományaink* sorozatának köszönhető, hogy — ki tudja, hány év után — egy igen komoly kötetben került ez a gyűjtemény az olvasók és természetesen a dalosok kezébe.

A *Hallották-e hírét?* című kötet pásztordalokat, betyárdalokat, rabénekeket és népballadákat tartalmaz. A cím is, az alcím is nagyon vonzó: tele van ígérettel. A gyűjteményben közreadott dalokról Burány Béla, a kötet sajtó alá rendezője utószavában a következőket írta:

„Több mint kétszáz pásztordalt, betyárdalt, rabéneket, klasszikus és újabb keletű balladát, helyi tragikus eseményt megéneklő dalt, s függelékként számos egyéb jellegű dalt közlünk a könyvben, a népköltészet elbeszélő jellegű műfajainak határáról.”

Olyan nagyszerű és tájunk dallamkincsét oly híven tükröző gyűjtemény ez, melyet a többszöri áttanulmányozás, a dalok zongorán való lejátszása után köszönteni is öröm. Igen! Száll az ének szájról szájra. Utját követhetjük Zentától Csókáig, Padétól Moholig, Becséig, vagy a Tisza partján haladva akár egészen a torkolatáig, aztán Túl a Tiszán, az erdő aljáig a régi pásztorok, juhászok, révészek lépte nyomán. Ezek közül számomra, népdalkedvelő számára — ha szövegében nem is — legtöbb az ismeretlen dallam. Ezért is fokozzák bennem az érdeklődés belső pezsgését Burány Béla szellemtörténeti jelentőségű sorai:

„*Valamennyi dalunk első közlés* (kiemelés tőlem — L. E.), néhány tanulmányi hivatkozást, idézetet leszámítva. Gyűjtési területük Vajdaság 27 faluja, városa, a Tisza mindkét oldalán, azaz Bácska és Bánát, egyetlen szerzemési dal kivételével. A terület góca Zenta.”

A gyűjtőhely központja ez, és itt van a gyűjtők műhelye is.

Burány Béla, Fábri Jenő, Tripolszky Géza, Bodor Géza tíz-tizenöt esztendővel ezelőtt már egy-egy kis könyvvel hírt adtak arról, hogy a Zenta vidéki népballadák felkutatásán és lejegyzésén állhatatosan dolgoznak. Munkájuk innen terjedt ki más műfajok felé.

A pásztordalok a csókai, oromhegyesi, moholi juhászok pusztai világából adnak finoman árnyalt életképet. Az elbeszélő hangnem egyikből is, másikkból is üde hangulatot áraszt. A betyárdalok közül néhány dal Rózsa Sándor bácskai bolyongásainak ismeretlen epizódjait idézi. A rabénekek a börtönökben sinylődő szegénylegények szenvedését s az elérhetetlennek tűnő szabadság utáni vágyát mondják el.

A kötet központjában a balladák gyűjteménye áll. Igaz, azonos témakörből származó népballadákkal itt is találkozunk, mint a szomszédnépek balladás könyveiben is, de a szöveg is, a dallam is új, eredeti mozzanatokat rögzít, s eddig még nem hallott variációkkal mondja el

a *Halálra táncoltatott lány*, a *Három árva* s az *Egyszer egy királyfi* tragikus, illetve vígballadás történetét. A klasszikus balladától az újabb keletű balladáig, a gyilkosságokhoz fűződő balladától a helyi történeteket megéneklő dalokig olyan ciklusokkal találkozunk, amelyek tájunk népének életét, mindennapjainak borús vagy derűs eseményeit örökítik meg a népi melosz sajátos jegyeivel.

Ebből a röpke keresztmetszetről is talán kiérezhető, hogy ez a könyv olyan gazdag népzenei anyagot tartalmaz, amelyet — miután szélesebb körökben ismertté válik — több oldalról meg kell világítani még, hogy a zentai gyűjtők műve az öt megillető helyre kerüljön.

Nemes vállalkozás ez. Lám a letűnt évszázadok után a dolgos évtizedek is mennyit számítanak. A gyűjtők elindultak a még élő, de már őszbe borult dalközlők felé, mielőtt még örökre elhallgatott volna a dal. Zenta csöndben végzett szép munkája mellett legnagyobb visszhangot keltő szólítása a *Tiszából a Dunába folyik a víz* című népdalvetélkedő volt, amely a Tisza tájairól sokkal értékesebb anyagot hozott, mint amennyit kezdeményezői vártak. Lehet, hogy ilyen eredményről nem is álmodtak még. Es ez az, ami e kötet után tovább viszi őket az eddig még meg nem lelt pásztor dalok, rabénekek és balladaváltozatok forrásáig.

„Egy ilyen gyűjtőmunka soha nem lehet befejezett — írja Burány Béla. — Ez sem az. A vajdasági népdalkincs nagyon gazdag, s tájanként igen változatos — ma még. De veszendő, s elvesztése, gyűjtőmunka hiányában, végleges.”

LÉVAY ENDRE

IDŐÁLLÓ VÁROSMORFOLÓGIAI TANULMÁNY

Dr. GYÖRE KORNÉL: *Szabadka településképe*.

Eletjel Könyvek 12. Szabadka, 1976.

Szabadka, a város. A város, amely immár fogalomná vált, legalábbis azok számára, akik életük java részét itt töltötték, vagy töltik. A város, amely bánatot és örömet nyújt, munkára készítet, vagy éppen fordítva. A város, amelyet, ha kell, szidalmazunk, ha kell, dicsérünk. Ebben a városban az utóbbi néhány évben megmozdult valami. A felmerülő nehézségek ellenére egyre-másra jelennek meg irodalmi-kutatási történetében gyöngyszemnek számító kötetek. Ezek közé tartozik dr. Györe Kornél *Szabadka településképe* című könyve is, amelynek időállósága nem kétséges.

Iványi István kétkötetes monográfiája óta nem jelent meg ekkora terjedelmű és ilyen alaposással megírt tanulmány. Ebben a könyvben sok olyan ki nem mondott és kimondott kérdésre kapunk választ, amelyek szükségessé tették megírását. Úttörő munkának tekinthetjük, mivel koncepciójában teljesen új és oly sok oldalról közelítette meg ezt a Vajdaságban eddig még szinte ismeretlennek számító, összképre törekvő városmorfológiai témát, mint előtte senki más.

A kötet 190 oldalon jelent meg, ebből 155 oldal a szöveg. A fennmaradó részben rajzok, térképvázlatok, fényképek találhatóak. A szerző a kétoldalas előszóban meghatározza a mű célját, megszabja a kereteket, amelyek alapját képezik munkájának, egyben megadja a mű szerkezetét, felépítését. Ugyanitt hívja fel a figyelmet a történeti tudományok és településföldrajzi kutatások eltérő jellegére, ezzel mintegy elejét véve az esetleges alaptalan vitáknak, hiszen ő a történészek eredményeit eszközként használja fel s nem konklúziókat von le.